

Іван Охримович.

С К О Р О М.

Счинила ся параз заверуха, — не на дворі, а в хаті.

Сидить Семениха на ослоні під вікном згорблена, в іглою в руках, латає діточу сорочину; Семен край стола полуднує; двоє дітей на припічку грають ся котом.

Нахмурений Семен оббирає грубими пальцями бараболю з лупини, від нехочу мече її в рот, деколи посербуючи борщем. Нарешті кидає ложкою на стіл.

— Жінко! мала би-сь розум та зварила раз иньшої страви! У тебе весь рік пилипівка! Зарядила би-сь деколи страву молоком! Від чого-ж держу корови?!

— І не надій ся! Крихта того молока, то для дітей... Нам старим буде і без молока!

— Та бо я чую з людей, що ти прячеш скором та крадки у місто носиш!

— Або-ж ти мені даєш на хату, на подріб? Диви, діти грішним тілом сьвітять! А диви, Параня наша вже дівчук, а гола як липка! На сьміх людський не має навіть трьох шнурків коралів, щоб могла між люди в церкві показати ся! А тобі сесе і не в голові!

— Що ти мені жінко таке пусте балакаєш! Я тобі кажу, що я при тій їді не годеи тягнути ні косою ні сапою! Молода бараболя млоїть, а посербаю борщу, то лиш у животі м'явкотить! Сам себе нераз жахаю ся... Ще коби хоть кусень хліба був до страви!...

— А я-ж тобі винна, що ти такий, вибач, ґазда, що хліба у тебе нема?!

Почервонів Семен, розсердився, вискочив на середину хати та вимахує руками: — Який я ґазда? ну кажи, який? Який я „вибач“, ну кажи!... Мовчиш! А я тобі покажу, що я ґазда!—І за тим словом ухопив із стола капелюх на голову і вилетів до сінній.

Діти порозтвирали роти дивлячи ся в слід за вітцем. Семениха опустила руки на коліна, витягнула ший, надслухує, куди дівся чоловік, аж чує, хтось гей би сокирою вдарив по колодці від комори. Чим борше кладе шите позад себе на ослін та в двері, а тут бачить, уже Семен біжить на двір несучи перед собою плесканку сира і грудку масла...

— Не руш! Не руш, що не твоє! бігме не руш! — зверещала Семениха вхопивши чоловіка за поли сїрака. Семен пре наперед, тягне на силу жінку за собою, доки не опинила ся в болоті перед хатою. Тут Семениха мов ласиця заскочила дорогу чоловікови, вхопила його за обі руки.

— Віддай, бо ти очі видру!

Семен як міг, підняв у гору руки з скоромом, боронив ся, борилав ся, нараз махнув руками в долину, кинув скором у болото і став місити, тратувати ногами.

— На маєш, удави ся! — сказав.

Задихана Семениха як держала його руку, так припала до неї і вкусила в великий палець. Семен шарпнув із болю руками перед себе, потрутив жінку і вона захитавши ся перевернула ся в сорокاته від скорому болото.

— Тату, ний маму! — запищали діти перед хатою здубонівши дрібними ніжками.

— Чекай опришку, чекай! Не дочекаєш, опришку! — підводячи ся з болота сказала Семениха. Семен підбігав уже до перелазу, а вона за ним ішла й кричала: — На, вороже, на! на кальвіне, на! на, кальвіне, на! не дочекаєш, кальвіне!—І довго стояла на перелазі і доти кликала за ним „на, вороже, на! на, кальвіне, на!“ доки не щез їй з очий за вербами й будинками.

Завернула до хати. Коли надійшла над болото і побачила, як там її скором поневіряє ся, взяла її така лють, що себе не тямила. Вхопила прут у руки і стала ним діти парити, наганяти до хати. Діти плачучи втікли, повискакували на постіль та там у ку-

тику притулившись одно до другого споглядали на двері, чи в них не покаже ся мати.

А мати ходила поперед хату, суятила ся, сїпала руками то за волося то за хустку.

— Я себе страчу! Не дочекає мене більше той кальвін збіт-кувати! — говорила. Підбігла до криниці, сперла руки на цямбрині, глянула в долину, подумала щось і відступила. Відтак пішла по за хату, по за хлів і скорим ходом підійшла до плота. Сягнула руками позаду себе, розв'язала крайку, накиннула її на кіл, тремтячими руками зав'язала собі ключку на шию.

— Боже любий, прости мені гріха! — сказала вдарившись кулаком у груди. — То не буде мій гріх, а його, того кальвіна.

І за тим словом опустила ся в долину; на шів висячи на шів клячучи стала дусити ся... Почервоніла, відтак посиніла; голова колесала ся на крайці, тіло здригало ся від судорогів, аж хустка впала з голови...

Саме тоді йшов вулицею Гершко, що скуповував покладки по селі. Чує, щось сопе, харчить за плотом. Поставив кіш на землю, перехилив голову за пліт і скрикнув:

— Герсті, ай вай!

Сягнув чим борше в кишеню, витягнув ніж, зубами розтворив вістрє і шарнув ним три рази по крайці.

Семениха вдарила собою, аж земля стряса ся. Хлинула пару разів повітря, протягла ся горілиць, розтворила очі і побачила над собою Гершкову голову.

— Ну, а тепер що буде? — відізвав ся Жид.

— Який тебе чорт надіє сюди, нехристе! — придавленим голосом простогнала Семениха. — Тобі яка радія до мене?

— Така радія, що тебе завдам до суду...

— Щезай, Жиде! йди, куди справив ся! — перебила йому Семениха.

— Ну, ну, я піду! Я стану серед села і буду гвалт кричати, аби війт варту поставив коло тебе! Я буду гвалт кричати, що така газдиня, що має малі діти, хоче на смерть задушити ся...

Згадка про діти опам'ятала Семениху. Сіла і стала просити: — Йди собі, прошу тебе, Гершку! не завдавай мені жалю... Завтра прийдеш, дам тобі покладків, лиш іди собі і не кажи нічого нікому...

Її роздратованій стали сльози в очах. Зложила руки перед себе як до молитви, хитала головою і заводила: — Йой діточки мої дрібонькі! на кого була би я вас лишила? Чи на того ворога тяжкого та темного, що вам ложки молока жалус? Чи на того кальвіна, що вашу матір збиткує? Ой не маєте ви тата, ні, ой ворога лютого та темного!

Гершко тимчасом відійшовши на одні стаї побачив на ниві Семенишину доньку Параню. Наблизився і кликнув на неї: — Дівке! а йди до дому, бо там біде! Маме твоя там за хлівом, під плотом, хоче вдушити ся на смерть...

Параня слухаючи витягнула ся мов струна. Нараз кинула сапу, сплеснула в долоні і поскакала по ниві заводячи мов бісновата. Нива за нею закурила ся, а спідниця маяла і тріпотала ся в повітрі як хоругов. Упала на матір мов яструб із гори, повісила ся на її шиї.

— А вам що, мамко моя рідна?! А ви що починаєте! А бодай би Біг від такого боронив! Та же ви така розхрістана, просто-волоса сидите на публіку людську та плачете... А цитте-ж, цитте! вставайте та ходіть звідси!

— Лиши мене, Паранько, ний виплачу ся, бо трісну з жалю! — збороняла ся Семениха.

Параня чим борше зробила матери лад із волосем, підняла хустку, завязала голову та знов стала просити, молити, аби вставала. Семениха як би не чула; все плакала, заводила.

— Йой, Боже мій, Боже, що мені робити з вами! Нещасте моє! Он люди йдуть... бігме вставайте! — клопотала ся донька і таки на силу звела матір узавши за обі руки.

Семениха з похиленою головою, з опущеними раменами поступала мов із хреста знята; позаду неї йшла Параня переполошена, але й рада, що провадить матір іще живу до дому.

Через поріг ледво пересадилла ноги Семениха держачи ся рукою одвірка. При помочи доньки вилізла на піч. Казала накрити себе кожухом, бо їй студено робило ся і дрож брала. Та кожух не помагав, незабаром стала стогнати і відівала ся:

— Йой, мину ся! Йой тисне мене, пече коло серця... бігай мені до попаді оцту... Підмашу ся, може попустить...

Параня сягнула рукою на полицю по флящину і вийшла з хати.

Куди-ж подів ся Семен переслідуваний жінкою до перелазу? А де-ж мав сарака діти ся, як не поступити в шинок, що стояв при вулиці в долішнім кінці села? В шинку не було нікого, бо то була робітна днина, кождий пішов у своє. Сама Рухля сиділа за шинквасом та дротами ткала якусь біду. Казав собі дати тютюну, набив люльку, закурив, розсїв ся за столом, підпер голову на руку і невеселу думку думав.

— Нема правди на сьвітї! — погадав собі. — Роби, аж тобі очи з голови лізуть, — не доїдай, ще в додатку жінка тебе псьочить! Най би була собі що будь робила, говорила, але най не каже, що я „вибач газда“. Я її мастки не присїв! Її нивки на осінний деньок я не загорив, але аж у три боки сплатив! Пити не пю, робити роблю, чого-ж з мене хоче?! Який я „вибач“?!... Тим молоком, що забілила би страву, далеко не забігла би... Але бо й роз'їла ся! Землю була би під собою гризла...

Розтворили ся двері, увійшов за тютюном недалекий сусід Семена Прокіп.

— Ой, ваша жінка велику біду здіває! Видів єм, як уганяла ся за дітьми та била, — заговорив.

— Діти най не бє, бо діти мої! — сердито відповів Семен.

— Але бо таки добре парила прутом. Небожата так пишали втікаючи до хати, що аж мені самому було їх жаль, — приговорював дальше сусід.

Порухав ся Семен за столом, як би ним щось підкинуло.

— А я вам кажу, Прокіпе, що мене ще кортить бути в криміналі! Сидять там иньші люди, най і я стрібую! най знаю, як там є!...

— А бодай би Біг боронив! Що ви таке непотрібне говорите, сусїдо?!

— Ну, то най мені дітий не збиткує!

Побачив Прокіп, що своєю бесїдою надто роздратував Семена, та став його розговорювати.

— Дайте спокій, Семене, не сердьте ся! Жінці не треба противити ся, як малій дитині! Жінки мають своє право. Не одна би не жила, як би не висварила ся. От і на мою жінку находила не раз така манколїя, що бувало весь день буде сварити, лоточити, їсти мене, а відтак зо два дни не відозве ся... Але я її вже добре визнав. Як вона теє, а я уступлю, змовчу і вона зараз обертає ся...

— Ба, коли чоловік не з каменя, ай з керви! Тай не годен усьому стерпіти! — сказав Семен Прокопови, коли сей виходив із шинку.

Рухля, що підслухувала розмову сусідів, стала розвідувати ся Семена про жінку, але той замість відповіді відрубав їй.

— А тебе, Рухльо, бив коли Мошко?

— На що має бити? У нас не бють!

— Не бють, лише стусають, дзюгають по під ребра по жидівськи.

Семен не мав охоти запускати ся з Рухлею в бесіду, бо й на що їй знати, що там між ним і жінкою зайшло. Аджеж він любив, шанував жінку; нерав перед людьми вихвалював ся, що нема то як його гаадия. Таке як нині притрафило ся їм щось три рази всього на віку, бо обое були прудкі. Тож тепер найшла на нього велика нудьга, що не міг місця собі знайти за столом. Пожальвав, що ні з сього ні з того така заверуха склала ся в хаті; жаль йому було й того скорому в болоті; жаль йому було й тої погідної божої днинки, що так пусто та дурно промарнував. Скільки то був би нині вкосив сінця для коровяти, до якого йому й його ротови зась.

І не міг довше видержати в шинку. Вийшов на двір та став роззирати ся. До дому тепер не мав охоти вертати, бо жінка скакала би йому до очий; на сіножать за пізно тай не мав коси, аж нагадав собі, що годило би ся піти в поле подивити ся на житні кіпки, чи стоять у порядку по онодішній заверусі. Пустив ся городом, відтак лужком, відтак перейшов потік на скарбову поляну, а з відси вже стежкою дістав ся на свій помірок. Кіпки до половини порозкидані, позамокали. Він став пересувати снопи, перекладати, порядкувати. При тій роботі рахував і міркував, скільки кіпок піде на податок, скільки на засів, а скільки лишить ся на прожиток, та чи стане хліба на передновок, чи не стане, як ось сього року?

Вертаючи вечером у село поступив знов до Рухлі. Казав собі дати балабух, бо голодний був. Сів за стіл, роздер балабух на двоє і став лакомо поживати. Незабаром входить присяжний Гандзій, стає на серед хати та від разу звертає ся до Семена.

— Тобі, Семене, виджу добре діє ся, але не знати, як там твоїй жінці?

— Або що?

— Таже твоя жінка хотіла вдушити ся на плоті; як би був Тершко не відрізав, то вже були би по ній продзвонили!

— Але! — скрикнув Семен схопивши ся на рівні ноги тай у двері. І не чув, як за ним лавиця під стіну перевернула ся.

Він не йшов, а підбігав. Деколи лиш уривані слова вихоплювали ся йому з рота.

— Хиба Пан Біг її відступив? Таже дрібні діти!...

За пару хвиль учинив ся вже на перелазі. В хаті сьвітло ся. Серце в ній товкло ся, коли опинив ся перед вікном. Параня стояла коло печі з ожогом у руці, діти спали на постели розкинувши руки й ноги, на печі лежала мов гора жінка, вкрита кожухом.

Він притулив ухо до вікна, надслухує, чи не стогне. Ні, не чути нічого. Постояв довгий час, відтак підніс руку до вікна і шкрібнув нігтем по шибі. Параня відскочила від печі, заглянула, пізнала батька та як та кітка по тихо викрала ся на двір.

— Дівко! що там мати діє? — спитав отець.

— Нічого, коло серця їх болить.

— А дуже?

— Боліло дуже, а тепер уже не так.

Семен пригорбив ся, взяв ся руками за ремінь, відтак двома пальцями гей би ловив блоху довший час у ремени, доки не витягнув шістку.

— На маєш, дівко! може мати забagne чого, то принеси їй.

— А ви-ж, тату, не увійдете вечеряти?

— Я не голоден, піду до stodilchynи спати.

Параня вернула в хату. Порає ся, порає, а так її кортить сказати щось мамі, та не знає чи спить чи ні. А таки не витримала. Прилякла на припичку, всунула лице під кожух і стала шептати: — Мамко! чи ви спите, чи дрімаєте? Були тато під хатою... питали ся, чи вам ліпше... дали мені шістку, щоб я вам принесла, як чого забagne... Тай не хотіли йти вечеряти, ай пішли до stodilchynи спати...

Семениха прокинула ся, оживила ся.

— А, бо сумління його зрушило тай не має лица показати ся мені перед очі! Чуєш, дівко! Як увійде завтра отець обідати та може заправить у тебе скорому, то щоб ти мені і крапки молока йому не дала! Тям собі, памятай!

— Ну, ну, як будуть правити, то я їх до вас справлю.

Рано увійшов Семен у хату по тихоньки мов який винуватець і сів за стіл. Семениха, що лежала доси на печі горілиць, як стій обернула ся лицем до стіни, аби не дивити ся на ворога. Параня поставила перед татом миску бараболі й миску борщу. Семен мовчки їв і сербав, лиш пару разів глянув на піч, коли жінка порухала ся. Попоївши встав, перехрестив ся і вийшов.

Ледво Семен вчинив ся на вулиці, а вже Семениха злізла з печі і порядкувала в хаті. Придобріла, як би нічого не було. Нагадуючи вчорашнє, сама собі дивувала ся, що в неї така остра кров, та що вона могла так дуже залютити ся.

Нараз глянула в вікно та побачила, як там перед хатою в болоті сірів її скором.

— Дівко! — показуючи рукою в вікно сказала, — візьми лопату, забери мені того з перед хати та кинь де за пліт, бо я не можу на того дивити ся. Спряч, бо доти не вийду з хати.

Параня взяла з сінний лопату, вийшла, стала над болотом, сперла руки на держак і тяжко зітхнула:

— Ось де мої коралі розсипали ся! Ой Боже мій, Боже, щоби на таке не дивити ся!

І по її червонім личку скотили ся дві сльози з жалю не так за скоромом, як за коралями.

А Семен тимчасом був уже з косою на сїножати. Кинув табалу на моріг, заправив косу, розступив ся і став косити.

По часови загуркотіло йому в животі.

— О, вже мій кіт відзиває ся! — сказав. Положив косу на покіс, підійшов до табали, прикляк, викрутив із люльки цибух і кінець із багою встромив у рот.

І з устроєнням у рот цибухом клав дальше широкі покоси і ссав багу, щоб його не млоїло і не навтіяло ся.

